

Tutkimus, yhteisöt ja arjen kohtaamiset

Pääkirjoitus

Janus

Kuluva vuosi on Sosiaalityön tutkimuksen seuran kymmenvuotisjuhlavuosi. Toiminnassa keskeisellä sijalla on tutkimuksen tukeminen ja sen aseman vahvistaminen, mikä on näkynyt erityisesti julkaisutoiminnassa. Seura julkaisee yhdessä Sosiaalipoliittisen yhdistyksen kanssa Janus -lehteä. Yhteinen keskustelufoorumi on merkittävä asia, ja lehden sisällön laatuun voi olla tyytyväinen: artikkelit ja puheenvuorot tuottavat moniäänistä, argumentoitua kuvaa sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksesta tarjoten kiinnostavia kysymyksiä jatkokeskusteluun.

Kuluneen kymmenen vuoden aikana sosiaalityön tiedontuotanto on laajentunut volyymiltään, mutta myös profiloitunut. Väitöskirjatutkimukset, sosiaalityön erikoistumiskoulutuksessa tehdyt lisensiaatin tutkimukset ja varttuneiden tutkijoiden julkaisut ovat paitsi tuottaneet metodologista, teoreettista, käytäntöjä ja kehittämistyötä palvelevaa tietoa myös muokanneet ja vahvistaneet sosiaalityötieteen identiteettiä. Oman osansa ovat tuoneet myös Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirjat, joita on julkaistu vuodesta 2002 alkaen. Niissä lähestytään tärkeitä ja ajankohtaisia sosiaalityön teemoja tutkimuksellisesta näkökulmasta. Marginalisaation, vaikuttamistyön, sukupuolen, lapsuuden ja vanhuuden ja yhteisö- ja sosiaalityön kysymyksiä käsittelevät vuosikirjat ovat löytäneet tiensä hyvin lukijoiden luo ja myös tutkintovaatimuksiin. Uusimmasta *Yhteisöt ja sosiaalityö* –vuosikirjasta on myös Simo Koskisen arvio tässä lehdessä. Tekeillä ovat ensi vuonna julkaistava *Sosiaalityön teoria* ja vuonna 2010 ilmestytävä *Sosiaalityö, tieto ja teknologia* vuosikirja. Vuosittainen julkaisu on tiivis, eikä se olisi mahdollista ilman aktiivista ja laajaa, akateemiselle luottamukselle rakentuvaa tutkijayhteisöä.

Tutkijayhteisölle tärkeä foorumi, julkaisujen lisäksi, ovat vuosittain järjestettävät sosiaalityön tutkimuksen päivät. Ne mahdollistavat yhteisöllisyyden kokemista ja ylläpitävät tutkimuksellista keskustelua käytännön toimijoiden, opiskelijoiden ja tutkijoiden kesken. Osallistujajoukko on kasvanut vuosi vuodelta. Ensimmäiset sosiaalityön tutkimuksen päivät järjestettiin vajaa kymmenen vuotta sitten Tampereella. Aiheena oli käytäntösuhteen uusia ratkaisuja. Kuluvan juhlavuoden teemana helmikuussa Kuopiossa oli sosiaalityön teoria- ja tiedeperusta. Keskustelua käytiin muun muassa siitä, miten teoria ja käytäntö kohtaavat ja mikä on teorian paikka tutkimuksessa. Tätä pohdintaa jatkaa loppukesällä ilmestytävä *Tutkiva sosiaalityö* -liite, jota seura julkaisee yhteistyössä Talentian kanssa.

Vuonna 1998, kun Sosiaalityön tutkimuksen seura perustettiin, yhteiskunnallinen tilanne haastoi sosiaalityötä. Elettii laman jälkeistä aikaa. Vuonna 1998 Sosiaalityöntekijä -lehdessä oli puheenvuoroja sosiaalityön koulutuksen puolesta, vaadittiin erikoistumiskoulutusta ja sosiaalityön yliopistokoulutuksen aseman vahvistamista. Toisaalta keskusteluissa olivat vahvasti esillä resurssien – rahan ja työntekijöiden puute, kysymys siitä, miten vahvistaa kunnallisen sosiaalityön asemaa. Aika on nyt uusi, mutta kysymykset osin tuttuja: sosiaalityö yhteiskunnallisena toimijana on sidoksissa yleisiin yhteiskunnallisiin ja rakenteellisiin muutoksiin. Silti voi ilolla todeta, että sosiaalityö, itsenäisenä tieteenä ja tutkimusalu-

eena, on vahvistunut ja monipuolistunut valtavasti kuluneen kymmenen vuoden aikana. Sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet ja sen puitteissa toteutettu valtakunnallinen sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen tutkijakoulu sekä viidellä erikoisalalla lisensiaatintutkintona suoritettava sosiaalityöntekijän erikoistumis- koulutus eivät ole pieniä asioita.

Samanaikaisesti kansainväliset verkostot ja tieteiden väliset tutkimushankkeet ovat lujittuneet ja kasvaneet määrällisesti. Sosiaalityön tutkimuksen kohdeilmiöt ovat usein sellaisia, joista keskustelemiseen tarvitaan useiden tieteenalojen vuoropuhelua. Sidoksellisuus toisiin ei ole heikkous vaan voimavara, jota tulee hyödyntää. Charlotte Towle kirjoitti jo vuonna 1954 sosiaalityön koulutusta käsittelevässä teoksessaan siitä, miten professio on tullut täysi-ikäiseksi, kun sillä on kykyä rakentaa toisista riippuvia suhteita. Se vaatii huomattavia ominaisuuksia, valmiutta antaa ja ottaa ilman ahdistusta ja ilman tarvetta hallita tai kärsiä identiteetin menettämisestä.

Aika on kuitenkin haastava, se kyseenalaistaa, vaatii suoritteita ja todisteita. Muutosvauhti yhteiskunnassa ja yliopistoissa on melkoinen, se asettaa tutkijayhteisöjen toimijat kasvokkain kysymysten kanssa, joita kenties maahanmuuttajat kohtaavat uuteen kulttuuriin tullessaan. Tutkijoilta ja professoreilta vaaditaan aivan uudenlaisia tapoja ja ominaisuuksia, joista vahvimaksi näyttää nousevan oman asiansa myyminen ja tuotannon tehokkuus. Pitäisikö siis tutkijankoulutuksessa metodologisten ja teoreettisten opintojen ohelle nostaa markkinointi ja tuotantotekniikka? Myöntyminen merkitsi poliittis-hallinnollisten ratkaisujen ottamista omiksemme. Tutkijayhteisö tarvitsee monisuuntaisiin vuorovaikutusverkostoihin nojautuvia, vahvoja yhteisöjä. Liittyminen voi vapauttaa ulkopuolelta asetetuista negatiivisävytteistä kehitys- ja ajatuskuluista. Tutkijayhteisö voi tukea tieteenalan itsenä olemista. Se edellyttää yhteisön tukemaa vastapuhetta, uudenlaisten tulkintojen antamista poliittis-hallinnollisille diskursseille.

Käsillä olevassa numerossa yhteiskunta ja kulttuuri valottuvat kohtaamisen näyttämöinä Pirkkoliisa Ahposen artikkelissa Tasa-arvoa vai erojen politiikkaa? Sosiaalisesta kulttuuriseen kansalaisuuteen. Tutkimuksen arjessa rakenteet ja resurssit toimivat eritasoisten kohtaamisten ja toiminnan mahdollistajina, usein ne sisältävät mahdollisuuden eriarvoistumiseen. Mikä on sosiaaliin kysymyksiin keskittyvän tutkijayhteisön asema ja merkitys suomalaisessa yhteiskunnassa verrattuna yrityksiä ja taloutta palveleviin tiedontuottajiin? Eriarvoisuushierarkia on paikoin silmiinpistävä. Tällä hetkellä paine esimerkiksi ulkopuolisen rahoituksen hankkimiseen on suuri. Aloilla, joilla on kiinteä yhteys yritysmaailmaan ja suuriin rahavirtoihin, paine muotoutuu mahdollisuudeksi. Toisaalla asia saa päinvastaisia piirteitä. Keskustelimme kahvipöydässä epätoivoisesta projektien omarahoitusosuuksien metsästyksestä. Asia vertautui koulujen luokkaretkien ja seurojen toiminnan kattamiseksi järjestettyihin myyjäisiin ja arpajaisiin. Omarahoitusosuusahan voisi hankkia myymällä keksi- ja karkkilaatikoita, kynttilöitä tai vaikkapa vessapaperia! Pidemmälle ajateltuna hauskuus loppuu – yliopistojen perustehtävänä tutkimukseen perustuva opetus on kaukana siitä, kuten eräs professori totesi, että hänestä on tullut päätoiminen kerjäläinen.

Vaikka aika on monin tavoin ahdistava, ei silti pidä unohtaa tutkimuksen tekemiseen liittyviä myönteisiä tuntemuksia ja tunteita. Kun tiedontuottamista ja tutkimusprosessia siivittää aito utelaisuus ja kiinnostus, työ on mielekäästä ja sitä kantaa innostuneisuus, mikä puolestaan luo positiivista energiaa. Loppuun saattamisen myötä voi tuntea löytämisen riemua. Kollegiaaliset tapahtumat, verkostot ja yhteisöt tukevat usein tutkijoiden yksinäisiä prosesseja. Sosiaalityön tutkimuksen seuran tehtävänä on tarjota toimijoidensa tueksi erilaisia kohtaamisen foorumeja. Moninaiset kohtaamiset ovat tärkeitä tutkijoille ja tutkimukselle. Samalla on kiinnostavaa huomata miten kohtaamiset ovat samalla tilanteita, jotka

liikuttavat myös tutkijoita. Tutkimuksissa tarkastellaan usein, kuka kohtaa, kenet, missä, miten ja millä edellytyksillä? Millaisista tekijöistä kohtaamiset eri tilanteissa ja tasoilla muodostuvat? Mitä kohtaamisista seuraa? Kysymykset ovat läsnä myös tämän numeron artikkeleissa, puheenvuoroissa ja kirja-arvioissa-kin. Ne koskettavat eri toimijoiden arjen käytäntöjä. Kohtaamisissa tulevat näkyviksi vuorovaikutuksen ja rakenteiden yhteenliittymät.

Eettisyys on keskeinen kohtaamisen pilari. Satu Ylinen tarkastelee artikkelissaan eettisiä ongelmia gerontologisen sosiaalityön kontekstissa. Palvelujen niukkuus, tarpeiden ja resurssien välinen kohtaamattomuus, yksilön autonomian yli kävelevät ja hänen osallisuutensa ulossulkevat palveluratkaisut heijastuvat sosiaalityöntekijöiden pohdintaan omasta ammatillisuudesta ja ammatillisesta toiminnasta. Eettiset kysymykset, pulmat ja ongelmat ovat osa tutkimus- ja ongelmanratkaisuprosesseja.

Juha Santala tarkastelee artikkelissaan asiakaslähtöistä toimintatapaa huumeidenkäyttäjien yhteisöllisessä kuntoutuksessa. Asiakaslähtöisyys asettuu vastapooliksi järjestelmä- ja työntekijäkeskeisille lähestymistavoille. Teksti herätti pohdinnan vallasta, joka on yhteisöllisissä kohtaamisissa läsnä. Valta näyttää arjen kohtaamisissa sekä myönteisenä että kielteisenä, se voi olla yksilön autonomiaa vahvistavaa, mutta joskus myös jopa melkein huomaamatta sitä poisvievää. Yhteisöllisissä kohtaamisissa esimerkiksi hoivaavalla vallalla on kaksi puolta. Se sisältää positiivisen vireen, tukevien ja kiintymystä osoittavien tunteiden kohdistamisen yksilöön. Tarve kuuluu johonkin ja olla osallinen koskettaa meistä jokaista. Tämän tarpeen hyödyntäminen on yksinkertainen alistamisen keino. Sillä kohtaamisissa valta hallita tilannetta on toisella osapuolella. Lähtökohtana eivät ole ihmisen autonomian tai osallisuuden kunnioittaminen, vaan piiloiset, aukipuhumattomat, usein ulkoapäin omaksutut tarpeet. Noora Ellonen pohdii puheenvuorossaan yhteisöllisen sosiaalisen pääoman sisältöä ja välittymisen mekanismeja nuorten näkökulmasta. Hän korostaa, miten kouluihin tarvittaisiin lisää yhteisöllisyyttä ja panostusta sosiaaliseen pääomaan. Asiaan huomion kiinnittäminen ei liene pahitteeksi aikuisten yhteisöissäkään.

"Kireisten yhteiskunnan haitalliset toimet, jotka eivät sisälly Suuren Palkkion etsintään, näyttävät kasaautuvan Ajansäästöä -otsakkeen alle. Ottakaamme esimerkiksi jälkimmäisestä Kireisen klassinen monumentti: Hampurilaiskoju. Kiinassa on Teehuone. Ranskassa on Katukahvila – paikka jossa ihmiset voivat käydä syömässä, rentoutua ja jutella ilman että heidän tarvitsee murehtia ajan kulumista tai poistua heti kun ruoka on syöty. Keskustelut saattavat kestää tuntikausia. Olisi vähän outoa käyttää Teehuoneesta nimitystä kaupunginosan yhteinen seurustelutila; sellaiset termit ovat liian länsimaisia. Mutta sillä voidaan suurin piirtein kuvata osaa sen toiminnasta, ainakin meidän melko lokeroituneesta näkökulmastamme. "Sinä olet tärkeä, Rentoudu ja nauti olostasi." Se on Teehuoneen sanoma. Mikä on Hampurilaiskojun sanoma? Ilmiselvästi se kuuluu: "Ei sinulla ole merkitystä; pidä kiirettä! Tämän suuren Ajansäästämisen pakkomielteen tärkein ongelma on yksinkertainen: aikaa ei voi säästää. Sitä voi vain kuluttaa. Mutta sitä voi kuluttaa viisaasti tai tyhmästi. Kireisellä ei ole oikeastaan aikaa, koska hän kaiken aikaa haaskaa sitä yrittäessään säästää sitä." (Benjamin Hoff 1996: Nalle Puh ja Tao.)

Merja Laitinen

*Sosiaalityön tutkimuksen seuran puheenjohtaja
merja.laitinen@ulapland.fi*